



Analysis of Basic Democratic Values of Students Raising in Families with Different Cultural Structures*

Hüseyin Çalıřkan¹, Murat Uluç², Korkmaz Afacan²

¹ Sakarya University, Faculty of Education, Hendek, Sakarya, Turkey

² Sakarya University, Institute of Educational Sciences, Hendek, Sakarya, Turkey

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the levels of basic democratic values of secondary school students and to reveal whether students' basic democratic values differ according to the cultural environment, class levels and gender they grew up with. The research was carried out in the descriptive survey model and the snowball sample selection technique was used. The research group mainly consists of 360 students who are educated in families of different cultural structures and who study in the fifth, sixth, seventh and eighth grades of secondary schools in Sakarya and partially in şanlıurfa. "Basic democratic values scale" was used as a data collection tool in the research. The data obtained were analyzed by making the necessary statistical processes as the purpose and questions of the research. At the end of the research, it was concluded that the basic democratic values of the students who grew up in families with different cultural structures differ according to the cultural structures in which they grew up. In addition, it was concluded that the basic democratic value preference levels (on the basis of general and sub-dimensions) of students who grew up in families with different cultural structures differed significantly in favor of male students. Finally, it was determined that there was a negative relationship between the ages and basic democratic values of the students who were raised in families with different cultural structures in general and the values of cooperation, respect for differences and fairness.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 29.04.2020

Received in revised form: 13.05.2020

Accepted: 26.05.2020

Available online: 01.06.2020

Article Type: Standard Paper

Keywords: Democratic values, cultural structure, value education

© 2020 JIETP All rights reserved

Extended Summary

1. Introduction

Today, especially school-age youth are faced with violence, bullying, and social problems imposed by a world foreign to them because of the development of technology. Despite these problems, it is aimed to educate students as individuals who feel safe and willing to learn, who embrace their own culture in attentive, respectful environments and approach different cultures without prejudice. The concept of value is expressed as all of the basic moral principles and beliefs (Öksüz, 2018; Öksüz, Keskin and Çetinkaya, 2018), which are important for the maintaining relationships, provide individual happiness as well as social peace and tranquility. Göldağ (2015), on the other hand, qualifies values as the goals that are desired to be achieved throughout life. It is only possible to raise individuals as individuals

* This study was presented as oral presentation at ERPA 2018 which was held on June 28th - July 1st at Istanbul University.

[†] Corresponding author's address: , Sakarya University, Faculty of Education 54300 Hendek, Sakarya, Turkey

Telephone: 0902642956925

e-mail: caliskan06@gmail.com

who can distinguish good and right and make the right decisions; become compatible and happy individuals with the effectiveness of values education in education systems. Çağlayan (2006) states that values education is meant to bring new gains to individual identity, give meaning to corporate identity and emphasize the importance of being human, and with this education, it is desired to raise characterful, moral, honest individuals. Kirschenbaum (1995) emphasizes that helping the others is inherent in education of values.

One of the most important goals of the schools, where the values education is carried out in a planned way, is to raise democratic individuals. Concepts such as equality, respect for life, freedom, justice, honesty, good understanding, cooperation, self-confidence, tolerance, sensitivity, responsibility, accepting differences, security, peace generate democratic values (Kıncal and Işık, 2003). The fact that education is democratic means that education is shaped according to basic democratic principles. These basic democratic values first flourish within the family institution (Özpolat, 2010). Therefore, the structure of families where children are raised is very important. Parenting styles of families of different cultural structures, human relationships, traditions, customs and values etc. may vary. For this reason, it is very important to reveal the democratic characteristics of families in different cultural structures through student perceptions and to determine the basic democratic values of the students raised in these families. In addition, the absence of studies dealing with basic democratic values depending on different cultural structures makes this research important. In this context, the purpose of this study is to determine the basic democratic values of middle school students raised in families with different cultural structures and determine whether the basic democratic values of these students differ depending on the cultural environment, class levels and gender.

2. Method

The research model of this study is descriptive scanning model. The research group consists of 360 students grown in families living in Sakarya and Şanlıurfa provinces, studying in secondary schools; including ages 10 to 14, 184 girls, 176 boys, 80 Turks, 50 Bosnian descent, 30 Bulgarian immigrants, 30 Abaza descent, 60 Laz descent, 60 Kurdish descent, 50 Arab descent. To determine the research group, snowball sampling method was used. "Basic Democratic Values Scale" developed by Uygun and Engin (2014) was used as a data collection tool. The scale in question is a 34-item scale that consists of four sub-dimensions of "cooperation", "self-confidence", "respect for differences" and "fairness" towards basic democratic values. The data collected in the research were analyzed in the context of research questions, SPSS 24 package program was used in the analysis and the results were determined with tables.

3. Results and Discussion

The first result obtained in the research is that the average of Turkish and Kurdish students' basic democratic values and cooperation, self-confidence, respect for differences and fairness among students who are raised in families with different cultural structures are higher than other students. On the other hand, while Laz students have the lowest average scores in the basic democratic values and their sub-dimensions (cooperation, self-confidence, respect for differences, being fair) examined in the research, Laz students followed by Abaza students. Considering these results, it can be said that Turkish and Kurdish students have higher rates of cooperation, self-confidence, respect for differences, fairness and basic democratic values as a whole compared to students who are raised in other cultural structures.

The most important result of this study is that the basic democratic values of students who are raised in families with different cultural structures differ in general and in all sub-dimensions (cooperation, self-confidence, respect for differences, fairness), in other words, according to their upbringing in their cultural structures. Accordingly, the results of Turkish and Kurdish students in terms of their basic democratic values in general and in terms of cooperation, self-confidence, respect for differences and fairness are more remarkable than students who are raised in other cultural structures. It is also an

important result that the immigrants of Laz, Abaza, Bulgaria and Arab students have low basic democratic values compared to other groups, respectively.

In the study, it is concluded that the basic democratic value preference levels of students who were raised in families with different cultural structures differ significantly in favor of male students in terms of cooperation, self-confidence, respect for differences, fairness, and overall. Therefore, it can be said that male students have more basic democratic values than female students.

In the study, it is determined that there is a negative relationship between the ages and basic democratic values of the students who were raised in families with different cultural structures in general and the values of cooperation, respect for differences and fairness. However, it is obtained that the relationship between self-confidence, which is one of the basic democratic values, and age is not significant. According to all these findings, it can be said that as the ages of the students increase, the levels of their basic democratic values decrease.

Based on all these results, it can be said that considering these cultural differences will be effective in gaining students the values of cooperation, self-confidence, respect for differences, fairness, which are the sub-elements of basic democratic values. The fact that collaboration has emerged as the last priority in all cultural structures has revealed the need to place more emphasis on the importance to collaborative culture and collaborative teaching methods and techniques in schools. In terms of basic democratic values, students belonging to the Turkish cultural structure, students belonging to the Kurdish cultural structure and students belonging to the Bosnian cultural structure are higher than other cultural structures; It is obtained that students belonging to Laz cultural structure and students belonging to Abaza cultural structure are lower. This study has shown that there are significant differences in the basic democratic value priorities of students who are raised in different cultural structures in line with the literature.

Farklı Kültürel Yapılardaki Ailelerde Yetişen Öğrencilerin Temel Demokratik Değerlerinin İncelenmesi*

Hüseyin Çalışkan¹, Murat Uluç², Korkmaz Afacan²

¹ Sakarya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Hendek, Sakarya, Türkiye

² Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya, Türkiye

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin temel demokratik değerlerinin düzeylerini belirlemek ve öğrencilerin temel demokratik değerlerinin yetiştikleri kültürel ortama, sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Araştırma betimsel tarama modelinde gerçekleştirilmiş ve kartopu örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Araştırma grubunu büyük ölçüde Sakarya'daki ve kısmen Şanlıurfa'daki ortaokulların beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıfların öğrenim gören ve farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen 360 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak "temel demokratik değerler ölçeği" kullanılmıştır. Elde edilen veriler araştırmanın amacı ve soruları mahiyetinde gerekli istatistiksel işlemlere tabi tutularak çözümlenmiştir. Araştırmanın sonunda, farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değerlerinin yetiştikleri kültürel yapılara göre farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer tercih düzeylerinin (genel ve alt boyutlar bazında) cinsiyetlerine erkek öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Son olarak ise farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin yaşları ile temel demokratik değerleri genel olarak ve işbirliği, farklılıklara saygı, adil olma değerleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir.

MAKALE BİLGİ

Makale Tarihi:

Alındı: 29.04.2020

Düzeltilmiş hali alındı: 13.05.2020

Kabul edildi: 26.05.2020

Çevrimiçi yayınlandı: 01.06.2020

Makale Türü: Aratırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Demokratik değerler, kültürel yapı, değerler eğitimi

© 2020 JIETP Tüm hakları saklıdır

1. Giriş

Günümüz dünyasında gençler ve özellikle de okul çağındaki gençler, teknolojinin gelişmesi dolayısıyla yetiştikleri kültüre göre yabancı oldukları bir dünyanın dayattığı şiddet, zorbalık, sosyal sorunlar ile karşı karşıya kalmaktadır. Aileler, akademisyenler, yöneticiler ve en çok da eğitimciler, söz konusu bu gençlerin pozitif değerleri keşfetmelerine ve bunları geliştirmelerine, potansiyellerine doğru ilerlemelerine yardımcı olmak için yoğun çaba sarf etmektedir. Bu çabaların en başında da değerler eğitimi gelmektedir. Değerler eğitimi ile öğrencilerin, kendilerini güvende hissettikleri, özenli, saygılı ortamlarda kendi kültürüne sahip çıkan, ayrıca farklı kültürlerle ön yargısız olarak yaklaşan bireyler olarak yetişmeleri amaçlanmaktadır.

Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlüğü'nde (TDK, 2018) değer kavramı, "bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet" olarak tanımlanmaktadır. Değerler, söz konusu olgunun istenebilir ya da tam tersi olmasına duyulan itikattir (Güngör 2000). Cemiyet ya da toplumun mevcudiyetini sürdürmek amacıyla bahse konu olguyu oluşturan bireyler tarafından onaylanmak suretiyle müşterek hislerini, fikirlerini ve maksatlarını gösteren ana prensiplerdir (Kızılcılık ve Erdem, 1996). Literatürde yer alan en geniş tanıma göre değer, ilişkilerin sağlıklı yürümesi için önem arz eden, bireysel mutluluğun yanında toplumsal barış ve huzuru temin eden, temel ahlaki ilke ve inançların tümüdür (Öksüz, 2018; Öksüz, Keskin ve Çetinkaya, 2018).

Toplumu oluşturan her kişi değerleri, önce aileden, sonra eğitim sürecinden ve devamında iş ve arkadaş muhitinden sosyalleşerek edinir. Bahsedilen değerler sayesinde bireyler, kendi hayatlarına

* Bu çalışma, 28 Haziran-01 Temmuz 2018 tarihinde İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ERPA Uluslararası Eğitim Kongreleri'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Sorumlu yazar adres: Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Hendek- Sakarya/Türkiye
Telefon: 0902642956925
e-posta: caliskan06@gmail.com

yön verirler. Değerler, hayat boyunca ulaşılmak istenen gayedir (Göldağ, 2015). Edinildiği düşünülen değerler insana, iyi ile doğru arasında karar verebilmeyi ve tutumlarını buna uygun ayarlamasını sağlar. Böylelikle, bireylerin hayata uyumunun ve tutumlarının esaslarını değerler temin eder (Şişman, 2002). Bu bağlamda bireylerin iyi ve doğruyu ayırabilen ve doğru kararlar alabilecek şekilde yetiştirilmesi; uyumlu ve mutlu bireyler olabilmeleri değerler eğitiminin eğitim sistemlerindeki etkinliği ile mümkündür.

Çağlayan (2006) değerler eğitimi, eğitimin vazgeçilmez amaçlarından biri olarak vurgulamaktadır. Çağlayan'a (2006) göre değerler eğitimi, "bireysel kimliğe yeni kazanımlar sağlar, kurumsal kimliğe anlam kazandırır ve insanın önemini öne çıkarır. Bu eğitimle karakterli, ahlak sahibi, dürüst bireyler yetiştirilmek istenir". Kirschenbaum (1995) değerler eğitiminin doğasında diğerlerine yardımcı olmanın olduğunu ifade etmiştir. Daha geniş anlamda eğitim kurumları, oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması vasıtasıyla diğer bireylere yardım etmeye çalışır.

Demokrasi ise "Halkın egemenliği temeline dayanan yönetim biçimi, el erki, demokratlık" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Demokrasi, kişisel hürriyeti teminat altına alan, bireylerin birbirleriyle olan eşitliğini sağlayan ve çoğulcu yaklaşımla yönetime dayanan yönetim biçimidir (Karslı, 2006). 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu'nda dile getirilen en önemli ilkelere biri de demokratiklik ilkesidir. Bu ilke gereğince eğitim kurumlarında demokratik değerlerin olmaması düşünülemeyecektir. Ayrıca ilk ve orta öğretim kurumlarında hayat bilgisi, sosyal bilgiler, tarih, sosyoloji/felsefe, demokrasi ve insan hakları gibi dersler sayesinde demokrasi olgusu öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Özpolat, 2004). Yapılan tanımlardan yola çıkarak, eşitlik, yaşama saygı, özgürlük, adalet, dürüstlük, iyi anlayış, işbirliği, özgüven, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk, farklılıkları kabul etme, güvenilirlik, barış gibi kavramlar demokratik değerleri meydana getirir (Kıncal & Işık, 2003). Eğitimin demokratik olması demek eğitimin temel demokratik ilkelere göre şekillenmesi demektir. Bu kapsamda öğrenciler, öz disiplin becerisi geliştirme, tasavvur edebilme ve tasarlayabilme, kararlılık gösterme, çevresine uyum sağlama ve işbirlikçi çalışma örneklerini göstermeye cesaretlendirilir ve kılavuzluk edilir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1994). Okullarda demokratik eğitim ve öğretim ortamının oluşması için yöneticiler ve öğretmenlere önemli mesuliyetler düşmektedir. Bu maksatla, demokratik değerlerin kazandırılması ana amaçlardan biri olmalıdır.

Bireylerin sahip olduğu değerleri kazandıkları en etkili kurum okuldan önce ailedir. Literatür incelendiğinde bu görüşü destekleyecek birçok çalışmanın (Acat ve Aslan, 2012; Aktay, 2003; Başaran, 2000; Baş ve Beyhan, 2012; Bektaş, 2007; Eser, 2012; Gökdere ve Çepni, 2003; Özensel, 2003; Sancak, 2011; Şahin ve Ersoy, 2012; Şen, 2007; Yıldırım, 2014) var olduğu görülmektedir. Değerler arasında önemli bir yeri olan tolerans ve anlayış, saygı, sorumluluk, sosyal adalet, mükemmellik, özen, kapsama ve güven, dürüstlük, özgürlük ve etik olmak gibi değerlerin yer aldığı demokratik değerler (Çırak, 2019), aile kurumu içinde yeşermektedir. Demokratikleşme süreci gerek bireysel gerekse toplumsal bağlamda çok önemlidir. Bu süreç, demokratik toplumu, demokratik toplum demokratik aileyi, demokratik aile ise demokratik bireyi meydana getirmektedir (Özpolat, 2010). Bu sebeple aile kurumu gerek değerlerin kazandırılmasında gerekse pekiştirilmesinde oldukça önemli bir konuma sahiptir. Kısacası kültürlerin değerler üzerinde etkili olduğu dolayısıyla demokratik kültürlerin demokratik ailelerin doğmasına neden olabileceği söylenebilir.

Yaşanılan bu coğrafyada farklı topraklardan gelinmiş, zaman içinde kaynaşmış da olsa, farklı kültürel yapılarıdaki ailelerin varlığı yadsınamaz. Bahse konu aile yapılarının çocuk yetiştirme tarzları, insan ilişkileri, gelenek, görenek, sahip oldukları değerleri vs. farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda toplumun en küçük yapısı olan ailenin sahip olduğu kültürel ortam bireyin şahsiyet kazanmasında oldukça önemlidir. Yetişilen aile ortamı demokratik bir ortam ise bireyin de demokrasiyi benimsemiş olması kaçınılmazdır. Bu sebeple farklı kültürel yapılarıdaki ailelerin demokratik özelliklerini öğrenci algılarından yola çıkarak ortaya çıkarılması ve bu ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değerleri belirlemek oldukça önemlidir. Ayrıca, gerek ortaokul, gerek lise, gerekse de üniversite öğrencilerinin değer yönelimleri belirlemeye yönelik birçok (Acar, Akar ve Acar, 2016; Bacanlı, 1999;

Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009; Kısaç ve Turan, 2015; Öztürk ve Kafadar, 2019; Polat ve Çalışkan, 2013; Sesli ve Demir Başaran, 2016; Yiğittir, 2012; Yiğittir ve Öcal, 2010) araştırma yapılmış olmasına rağmen farklı kültürel yapıda yetişmiş öğrencilerin değer tercihlerini araştırmaya yönelik sadece Çalışkan, Yıldırım ve Kılınç, (2019) tarafından yapılan bir araştırma mevcuttur. Uluslararası alan yazına bakıldığında ise araştırma konusu ile ilgili Coombs-Richardson ve Tolson (2005), Akiba ve Klug (1999), Losa Iglesias ve de Bengoa Vallejo (2011), Schwartz (1992b), Schwartz ve Bilsky (1987) ve Schwartz, Struch ve Bilsky (1990) yaptıkları çalışmalarla öne çıkan isimlerdir. Ayrıca farklı kültürel yapılara göre temel demokratik değerleri ele alan çalışmaların olmaması da bu araştırmayı oldukça önemli kılmaktadır. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı, farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen ortaokul öğrencilerinin temel demokratik değerler düzeylerini belirlemek ve bu öğrencilerin temel demokratik değerlerinin yetiştikleri kültürel ortama, sınıf düzeylerine ve cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer düzeyleri genel toplam ve alt boyutlar bazında ne düzeydedir?
2. Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen ortaokul öğrencilerinin temel demokratik değer düzeyleri genel toplam ve alt boyutlar (işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma) bazında;
 - a. yetiştikleri kültürel ortama ve
 - b. cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
3. Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen ortaokul öğrencilerinin yaşları ile temel demokratik değer düzeyleri genel toplam ve alt boyutlar arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel tarama modeli temel alınarak gerçekleştirilen bir araştırmadır. Betimsel araştırmalar var olan durumun resmini var olduğu şekli ile açıkça ortaya koymak için yapılan araştırmalar (Karasar, 2005) olarak ifade edilmektedir. Bu çalışmada da farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen ortaokul öğrencilerinin durumu genel olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, Sakarya ve Şanlıurfa illerinde yaşayan, ortaokullarda öğrenim gören; yaşları 10 ile 14 arasında değişen, 184'ü kız, 176'sı erkek, 80 Türk, 50 Boşnak kökenli, 30 Bulgar göçmeni, 30 Abaza kökenli, 60 Laz kökenli, 60 Kürt kökenli, 50 Arap kökenli olmak üzere toplam 360 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma grubu saptanırken amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu örneklem seçim tekniği kullanılmıştır. Bu evren hakkındaki bilgilerin eksik olduğu ve evreni oluşturan bireylere ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir tekniktir. Araştırmacı örnekleme girmeye uygun olan birkaç kişiyle görüşerek onlardan aynı ölçüde uyan diğer kişiler hakkında bilgi toplar. Bu süreci defalarca tekrar ederek, yeterli sayıda insanla görüşmelerini tamamlar (Earl, 2004, s.184). Bu bağlamda bu araştırmada da öncelikle araştırma örneklemine uygun kişilere ulaşılmış ve onlardan alınan dönütler doğrultusunda diğer kişilere ulaşılarak veriler toplanmıştır. Araştırmaya katılan katılımcıların özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1'e göre, araştırmaya katılan 360 öğrencinin %51.1'i kız, %48.9'u erkektir. Bu öğrencilerin %7.5'i 10 yaşında, %23.3'ü 11 yaşında, % 29.2'si 12 yaşında, %31.1'i 13 yaşında ve %8.9'u 14 yaşındadır. Ayrıca katılımcıların %21.1'i beşinci sınıf, %39.2'si altıncı sınıf, %30.3'ü yedinci sınıf ve %9.4'ü sekizinci sınıf öğrencisidir. Öte yandan katılımcıların %22.2'si Türk, %13.9'u Boşnak, %8.3'ü Bulgar göçmeni, %8.3'ü Abaza, %16.7'si Laz, %16.7'si Kürt ve %13.9'u Arap kökenli öğrencilerdir.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgileri

Değişken	Grup	f	%
Cinsiyet	Kız	184	51.1
	Erkek	176	48.9
Yaş	10 yaş	27	7.5
	11 yaş	84	23.3
	12 yaş	105	29.2
	13 yaş	112	31.1
	14 yaş	32	8.9
Sınıf	5. sınıf	76	21.1
	6. sınıf	141	39.2
	7. sınıf	109	30.3
	8. sınıf	34	9.4
Etnik Yapı	Türk	80	22.2
	Boşnak	50	13.9
	Bulgar Göçmeni	30	8.3
	Abaza	30	8.3
	Laz	60	16.7
	Kürt	60	16.7
	Arap	50	13.9
Toplam		360	100

2.3. Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada Uygun ve Engin (2014) tarafından geliştirilen “Temel Demokratik Değerler Ölçeği” kullanılmıştır. Söz konusu ölçek, temel demokratik değerlere yönelik “işbirliği”, “özgüven”, “farklılıklara saygı”, “adil olma” dört alt boyuttan oluşan 34 maddelik bir ölçektir. “İşbirliği” alt boyutunda 10 madde yer almaktadır. “İşbirliği” alt boyutundan elde edilebilecek en yüksek puan 50 en düşük puan 10’dur. “Özgüven” alt boyutunda 9 madde vardır. “Özgüven” alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 45 en düşük puan 9’dur. “Farklılıklara saygı” alt boyutunda 8 madde vardır. “Farklılıklara saygı” alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 40, en düşük puan ise 8’dir. “Adil olma” boyutunda ise 7 madde vardır ve “adil olma” alt boyutundan alınabilecek en yüksek puan 35, en düşük puan ise 7’dir. Ölçekte yer alan 8 madde olumsuz ifadeler içerdiğinden ters yönde puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık güvenirlik katsayısı “İşbirliği” alt boyutunda .77, “özgüven” alt boyutunda .69, “farklılıklara saygı” boyutunda .63, “adil olma” alt boyutunda .56 ve ölçek toplamında ise .82’dir.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler ile eksik veriler ve gerekli düzenlemeler için yapılması gereken işlemler yapıldıktan sonra normallik sınamaları gerçekleştirilmiştir. Normallik sınamalarında aritmetik ortalama, mod, medyan, çarpıklık ve basıklık katsayı değerleri ile histogram grafikleri ve Kolmogorov-Smirnov değerleri incelenmiştir. Tüm incelemeler birlikte değerlendirilerek verilerin normal dağıldığı belirlenmiştir. Daha sonra ise araştırmanın amacı ve soruları bağlamında veriler normal dağıldığı için parametrik testlerden korelasyon analizi, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi ve betimsel istatistikler yapılmıştır. Analizlerin yapılmasında SPSS 24 paket programı kullanılmıştır.

3. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın genel amacı ve bu genel amaca bağlı oluşturulan araştırma sorularına ilişkin olarak sıra ile gerçekleştirilen analizler neticesinde elde edilen sonuçlar tablolarla bulgulanılarak aşağıda ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Tablo 2. Farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer düzeylerine ilişkin betimsel istatistikler

Boyutlar	Kültürel Yapı	N	En Az	En Çok	\bar{x}	Ss
İşbirliği	Türk	80	9	45	35.97	6.08
	Boşnak	50	19	44	33.68	6.62
	Bulgaristan Göçmeni	30	9	41	28.80	7.01
	Abaza	30	14	38	26.73	7.17
	Laz	60	11	41	25.21	8.61
	Kürt	60	16	45	34.51	6.32
	Arap	50	9	45	30.32	8.64
	Toplam	360	9	45	31.46	8.19
Özgüven	Türk	80	13	45	35.51	5.22
	Boşnak	50	20	44	32.30	5.83
	Bulgaristan Göçmeni	30	11	39	29.33	5.76
	Abaza	30	17	39	27.96	6.44
	Laz	60	13	40	27.43	6.89
	Kürt	60	19	45	35.15	5.77
	Arap	50	14	45	31.38	8.04
	Toplam	360	11	45	31.94	6.98
Farklılıklara Saygılı Olma	Türk	80	19	39	29.48	4.42
	Boşnak	50	20	39	27.54	4.19
	Bulgaristan Göçmeni	30	12	33	24.13	4.13
	Abaza	30	18	30	25.13	3.27
	Laz	60	17	34	24.36	4.21
	Kürt	60	17	36	28.33	4.46
	Arap	50	14	38	26.24	5.23
	Toplam	360	12	39	26.91	4.77
Adil Olma	Türk	80	19	33	26.11	3.70
	Boşnak	50	19	31	24.32	3.12
	Bulgaristan Göçmeni	30	17	29	22.53	3.22
	Abaza	30	17	34	22.26	4.61
	Laz	60	13	33	22.26	4.38
	Kürt	60	17	32	25.56	3.78
	Arap	50	13	33	23.70	4.70
	Toplam	360	13	34	24.17	4.21
Temel Demokratik Değerler	Türk	80	65	155	127.08	14.58
	Boşnak	50	85	150	117.84	15.47
	Bulgaristan Göçmeni	30	49	127	104.80	16.20
	Abaza	30	79	135	102.10	15.76
	Laz	60	69	143	99.28	20.21
	Kürt	60	76	153	123.56	16.40
	Arap	50	64	146	111.64	21.30
	Toplam	360	49	155	114.49	20.13

Tablo 2'deki araştırmaya katılım gösteren öğrencilerin yetiştikleri kültürel yapıdaki aile ortamına göre temel demokratik değer alt boyutlarından sırasıyla işbirliği değer ortalamaları dikkate alındığında; Türk öğrencilerin 35.97; Kürt öğrencilerin 34.51 ve Boşnak öğrencilerin 33.68 puan ortalamasına sahip olduğu görülmektedir. Benzer şekilde özgüven değer ortalamaları incelendiğinde; Türk öğrencilerin 35.51, Kürt öğrencilerin 35.15 ve Boşnak öğrencilerin 32.30 puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Farklılıklara saygılı olma değer ortalamaları incelendiğinde, Türk öğrenciler 29.48, Kürt öğrenciler 28.33 ve Boşnak öğrenciler ise 27.54 puan ortalamasına sahiptirler. Adil olma değer ortalamaları bakımından ise Türk öğrenciler 26.11, Kürt öğrenciler 25.56 ve Boşnak öğrenciler 24.32 puan ortalamasına sahiptir. Temel demokratik değerler genel olarak incelendiğinde; Türk öğrenciler 127.08, Kürt öğrenciler 123.56, Boşnak öğrenciler ise 117.84 puan ortalamasına sahiptir. Ayrıca işbirliği değer düzeyi puan ortalamalarında 25.21 ile Laz öğrenciler, özgüven değerinde 27.43

ortalama ile yine Laz öğrenciler, farklılıklara saygılı olma değerinde 24.13 ortalama ile Bulgar öğrenciler, adil olma değerinde 22.26 ortalama ile Laz ve Abaza öğrenciler en düşük puan ortalamalarına sahip olan öğrencilerdir. Öte yandan temel demokratik değerler dikkate alındığında ise 99.28 puan ile yine Laz öğrenciler en düşük ortalamaya sahip öğrencilerdir.

Tablo 3. Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer düzeylerine ilişkin tek faktörlü Anova sonuçları

Boyutlar	Kültürel Yapı	N	\bar{x}	Ss	F	Sig.	Fark
İşbirliği	(1)Türk	80	35.98	6.09	18.30	.000	1-3, 1-4, 1-5, 1-7, 2-4, 2-5, 3-6, 4-6, 5-6, 5-7, 6-7
	(2)Boşnak	50	33.68	6.62			
	(3)Bulgaristan Göç.	30	28.80	7.02			
	(4)Abaza	30	26.73	7.18			
	(5)Laz	60	25.22	8.62			
	(6)Kürt	60	34.52	6.33			
	(7)Arap	50	30.32	8.65			
Özgüven	(1)Türk	80	35.51	5.23	15.01	.000	1-3, 1-4, 1-5, 1-7, 2-5, 3-6, 4-6, 5-6, 5-7, 6-7
	(2)Boşnak	50	32.30	5.83			
	(3)Bulgaristan Göç.	30	29.33	5.77			
	(4)Abaza	30	27.97	6.44			
	(5)Laz	60	27.43	6.90			
	(6)Kürt	60	35.15	5.78			
	(7)Arap	50	31.38	8.04			
Farklılıklara Saygı	(1)Türk	80	29.49	4.42	12.23	.000	1-3, 1-4, 1-5, 1-7, 2-3, 2-5, 3-6, 4-6, 5-6
	(2)Boşnak	50	27.54	4.19			
	(3)Bulgaristan Göç.	30	24.13	4.13			
	(4)Abaza	30	25.13	3.28			
	(5)Laz	60	24.37	4.22			
	(6)Kürt	60	28.33	4.46			
	(7)Arap	50	26.24	5.23			
Adil Olma	(1)Türk	80	26.11	3.70	8.88	.000	1-3, 1-4, 1-5, 1-7, 3-6, 4-6, 5-6
	(2)Boşnak	50	24.32	3.13			
	(3)Bulgaristan Göç.	30	22.53	3.22			
	(4)Abaza	30	22.27	4.62			
	(5)Laz	60	22.27	4.38			
	(6)Kürt	60	25.57	3.79			
	(7)Arap	50	23.70	4.70			
Temel Demokratik Değerler (Toplam)	(1)Türk	80	127.09	14.59	22.23	.000	1-3, 1-4, 1-5, 1-7, 2-3, 2-4, 2-5, 3-6, 4-6, 5-6, 5-7, 6-7
	(2)Boşnak	50	117.84	15.47			
	(3)Bulgaristan Göç.	30	104.80	16.21			
	(4)Abaza	30	102.10	15.77			
	(5)Laz	60	99.28	20.22			
	(6)Kürt	60	123.57	16.40			
	(7)Arap	50	111.64	21.31			

Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer düzeylerinin kültürel yapıları açısından işbirliği [$F_{(6-353)}=18.30$; $p<.001$], özgüven [$F_{(6-353)}=15.01$; $p<.001$], farklılıklara saygı [$F_{(6-353)}=12.23$; $p<.001$], adil olma [$F_{(6-353)}=8.88$; $p<.001$] alt boyutlarında ve toplamda [$F_{(6-353)}=22.23$; $p<.001$] anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Farkın hangi ortalamalar arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırma (post-hoc) testlerinden Tukey testi uygulanmış ve elde edilen verilere göre Türk öğrenciler ile Bulgar göçmeni, Abaza, Laz ve Arap öğrenciler arasında Türk öğrenciler lehine hem toplam temel demokratik değerlerinde hem de tüm alt boyutlarda (işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma) farklılığın olduğu görülmektedir. Kürt öğrenciler ile

Bulgaristan göçmeni, Abaza, Laz ve Arap öğrenciler arasında Kürt öğrenciler lehine hem ölçek toplamındaki hem de alt boyutlarındaki (sadece farklılıklara saygı alt boyutunda Kürt öğrenciler ile Arap öğrenciler arasındaki farklılık hariç) farklılıkların anlamlı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca toplam temel demokratik değerlerinde ve işbirliği değeri alt boyutunda, Boşnak öğrenciler ile Abaza, Bulgaristan göçmeni (işbirliği hariç) ve Laz öğrenciler arasında Boşnak öğrenciler lehine; Laz öğrenciler ile Arap öğrenciler arasında Arap öğrenciler lehine olduğu görülmektedir. Farklılıklara saygı değeri boyutunda Boşnak öğrenciler ile Bulgaristan göçmeni ve Laz öğrenciler arasında Boşnak öğrenciler lehine; özgüven değeri boyutunda ise Laz öğrenciler ile Boşnak ve Arap öğrenciler arasından Laz öğrenciler aleyhine farklılıkların anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4. Farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin cinsiyetleri açısından temel demokratik değer tercih düzeylerinin t-testi sonuçları

Boyutlar	Gruplar	N	\bar{x}	SS	t	p
İşbirliği	Kız	176	29.61	8.22	4.30	.000
	Erkek	184	33.24	7.80		
Özgüven	Kız	176	30.37	7.02	4.28	.000
	Erkek	184	33.45	6.62		
Farklılıklara Saygı	Kız	176	25.95	4.63	3.81	.000
	Erkek	184	27.83	4.75		
Adil Olma	Kız	176	23.49	4.00	3.07	.002
	Erkek	184	24.84	4.33		
Temel Demokratik Değerler (Toplam)	Kız	176	109.42	20.11	4.82	.000
	Erkek	184	119.35	18.97		

Farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değerlerinin düzeyleri cinsiyetleri açısından işbirliği [$t_{(358)}=4.30$; $p<.001$], özgüven [$t_{(358)}=4.28$; $p<.001$], farklılıklara saygı [$t_{(358)}=3.81$; $p<.001$], adil olma [$t_{(358)}=3.07$; $p<.01$] alt boyutlarında ve toplamda [$t_{(6-358)}=4.82$; $p<.001$] anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. Tüm bu sonuçlara göre erkek öğrencilerin işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma temel demokratik değer düzeylerinin kızlara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 5. Farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer tercih düzeyleri ile yaşları arasındaki korelasyon sonuçları

		İşbirliği	Özgüven	Farklılıklara_ Saygı	Adil_ Olma	Demokratik_ Değerler_ Toplam
Yaş	Pearson Correlation	-.22**	-.10	-.15**	-.14**	-.19**
	Sig. (2-tailed)	.000	.053	.003	.009	.000
	N	360	360	360	360	360

** $p<.01$

Farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer tercih düzeyleri ile yaşları arasında işbirliği [$r=-.22$; $p<.001$], farklılıklara saygı [$r=-.15$; $p<.01$], adil olma [$r=-.14$; $p<.01$] alt boyutlarında ve toplamda [$r=-.19$; $p<.001$] anlamlı ve negatif ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ancak temel demokratik değerlerden olan özgüven ile yaş arasında [$r=-.10$; $p>.05$] anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

4. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bireyler yaşamış oldukları kültürel yapı içerisinde sahip oldukları değerleri edindiği muhakkaktır. Bireylerin kendilerini ırk, etnik köken, cinsiyet ve örgütsel bağlılık gibi sosyal sınıflara ayırmakta ve kendilerini tanımlamada bu sınıflandırmaları kullandıkları yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (O'Reilly, Chatman ve Caldwell, 1991). Dolayısıyla bireylerin buldukları kültür ve içinde yaşadıkları toplum ile sahip oldukları değerler arasında bağ olduğu söylenebilir.

Araştırmada elde edilen ilk sonuç, farklı kültürel yapılarıdaki ailelerde yetişen öğrenciler arasında Türk ve Kürt öğrencilerin temel demokratik değerler ve işbirliği, özgüven, farklılıklara saygılı olma,

adil olma değer puan ortalamaları diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğudur. Öte yandan araştırmada incelenen temel demokratik değerler ve alt boyutlarında (işbirliği, özgüven, farklılıklara saygılı olma, adil olma) Laz öğrenciler en düşük puan ortalamalarına sahip olurken Laz öğrencileri Abaza öğrenciler takip etmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında Türk ve Kürt öğrencilerin diğer kültürel yapıda yetişen öğrencilere göre işbirliği, özgüven, farklılıklara saygılı olma, adil olma değerlerine ve bir bütün olarak temel demokratik değerlere daha yüksek oranda sahip oldukları söylenebilir. Bu durumun ortaya çıkmasında öğrencilerin yetiştikleri farklı aile yapıları dolayısıyla kültürel farklılıkların etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir. Çünkü kültürler, bireylerin sergiledikleri değer önceliklerini birbirinden farklılaştırabilmektedir (Çalışkan ve diğerleri, 2019). Ayrıca Coombs-Richardson ve Tolson (2005), toplumdaki kültürel değişikliklerin bireysel ve sosyal değerler üzerinde etki gösterdiğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla temel demokratik değerler mahiyetinde ortaya çıkan bu farklılıkların, farklı kültürlerdeki var olan değerlerin önceliklerinden kaynaklandığı şeklinde yorumlanabilir.

Farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değerleri genel olarak ve tüm alt boyutlarda (işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma) gruplara göre yani sahip oldukları kültürel yapılarda yetiştirme durumlarına göre farklılıklar göstermesi yapılan bu çalışmanın en önemli sonucudur. Buna göre özellikle Türk ve Kürt öğrencilerin temel demokratik değerleri genel olarak ve işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı ve adil olma değerleri bakımından diğer kültürel yapıda yetişen öğrencilere göre daha fazla sahip oldukları sonucu oldukça dikkat çekicidir. Özellikle sırasıyla Laz, Abaza, Bulgaristan göçmeni ve Arap öğrencilerin temel demokratik değerlere sahip olmaları diğer gruplara göre düşük olması da önemli bir sonuçtur. Kültürler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar (Özensel, 2003) ve ebeveynlerin eğitim düzeyinin (Polat ve Çalışkan, 2013) gibi nedenler değerlerin oluşmasında etkili olduğu farklı çalışmalarda ifade edilmektedir. Ayrıca değerlerin kültürden kültüre üstünlük ve öncelik sırasında farklılık gösterdiği de (Yıldırım, 2014) literatürde vurgulanan bir husustur. Bu bağlamda ortaya çıkan bu sonuçlar alanyazını ile örtüştüğü şeklinde değerlendirilebilir.

Araştırmada, farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin temel demokratik değer tercih düzeylerinin cinsiyetlerine göre işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma değeri alt boyutlarında ve genel toplamda erkek öğrenciler lehine anlamlı şekilde farklılaştığı sonucu elde edilmiştir. Benzer bir sonuç ortaya koyan araştırmasında Schwartz (2017); değerlerin kişilik özelliklerinin önemli bir yönü olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu araştırmada erkek öğrencilerin temel demokratik değerlere kız öğrencilere oranla daha fazla sahip oldukları söylenebilir. Bu durum literatürdeki kuramsal bilgi ile ve değerlerin cinsiyete göre farklılaşma durumunu inceleyen araştırma sonuçları ile genel olarak çelişmektedir. Genel anlamda Losa Iglesias ve de Bengoa Vallejo (2011) değerlerin cinsiyete göre farklılık gösterdiğini belirtmektedirler. Değerlere sahip olmanın cinsiyete göre durumunu inceleyen birçok araştırmada (Çalışkan ve diğerleri, 2019; Sesli ve Başaran, 2016; Demirutku, 2007; Özensel, 2003; Türkkahraman, 2003; Yağcı, 2006; Yıldırım, 2014) kadınların değer düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılık araştırma yapılan örneklem grubunun özelliklerinden kaynaklanmış olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu araştırmanın bulgusunu destekleyen az da olsa çalışmalarda mevcuttur. Bu araştırmalardan Bacanlı (1999) ve Yapıcı ve Zengin'in (2003) çalışmalarında ise erkeklerin değer düzeylerinin kadınlardan daha yüksek olduğu bulgusu bu araştırmanın sonuçları ile paralellik göstermektedir.

Yapılan araştırmada, farklı kültürel yapılardaki ailelerde yetişen öğrencilerin yaşları ile temel demokratik değerleri genel olarak ve işbirliği, farklılıklara saygı, adil olma değerleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Ancak temel demokratik değerlerden olan özgüven ile yaş arasında negatif yönlü olan ilişkinin anlamlı olmadığı sonucu elde edilmiştir. Tüm bu bulgulara göre öğrencilerin yaşları arttıkça temel demokratik değerlerinin düzeylerinde bir azalma meydana geldiği söylenebilir. Araştırmanın bu kısım bulguları, farklı kültürlerden gelen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü değerlerine bağlılıklarını inceleyen Çalışkan ve diğerlerinin (2019) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Buna ek olarak Sezer ve Çoban (2016), Şahan (2011) ve

Yıldırım'ın (2014) yapmış oldukları çalışmalarda da benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca WVS (World Values Survey)'nin (2018) yaptığı çalışmalarda değerlerin hem zamansal boyutta hem de mekânsal boyutlarda değişim gösterdiği; dolayısıyla yaş ilerledikçe sahip olunan değer düzeylerinde yaşa bağlı olarak azalma olduğu sonuçları ile de örtüştüğü söylenebilir.

Tüm bu sonuçlara bağlı olarak temel demokratik değerlerin alt unsurları olan işbirliği, özgüven, farklılıklara saygı, adil olma değerlerinin öğrencilere kazandırılmasında söz konusu kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulmasının etkili olacağı söylenebilir. Gouveia ve diğerlerinin (2002) yapmış oldukları çalışmada sosyal kimlikleri öngören değerlerin kültürler arasında farklı olduğunu ortaya koymaktadırlar. Temel demokratik değerlerden işbirliğinin tüm kültürel yapılarda en son öncelik olarak çıkmış olması, okullarda ortak çalışma kültürü ve iş birliğine dayalı öğretim yöntem ve tekniklerine önem verilmesinin daha fazla ağırlık verilmesinin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca farklı kültürel yapılarda yetişen öğrencilerin temel demokratik değerler açısından farklı önceliklerin olduğu sonucu elde edilmiştir. Temel demokratik değerler açısından Türk, Kürt ve Boşnak kültürel yapısına mensup ailelerde yetişen öğrenciler diğer yapılara göre daha yüksek; Laz ve Abaza kültürel yapısına mensup ailelerde yetişen öğrenciler daha düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Randall (1993) yaptığı çalışmada, işe yönelik değerlerin kültürlere göre farklılıklar gösterdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Schwartz ve Bilsky (1987) kültüre özgü anlayışların değerlerin anlaşılmasında ve yaşanmasında farklılıklar yarattığını söylemektedir. Zira Yapılan bu çalışma da göstermiştir ki farklı kültürel yapıda yetişmiş öğrencilerin temel demokratik değer öncelikleri arasında literatürle de uyumlu bir şekilde anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir.

Son olarak literatürden ve araştırma sonuçlarından hareketle aşağıda birtakım önerilere yer verilmiştir:

Değerler eğitimi çalışmaları uygulanırken disiplinler arası uygulamalar geliştirilmesi ve aynı zamanda kültürel entegrasyonu kolaylaştıracak içerikler üretilmesi, kültürel farklılıklardan kaynaklanan değer algısı başkalarının ortadan kaldırılması yönünde çaba sarf edilmesinin ve bu sayede ortak bir değer algısının oluşturulmasının oldukça önemli olduğu söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre değerler eğitimi özelinde müfredat geliştirilirken, içerik üretme ve uygulama çalışmaları yapılırken bireysel farklılıklara dikkat edilmesinin yanında kültürel farklılıklara ve ihtiyaçlara da eğilimin kaçınılmaz bir gereklilik olduğu görülmektedir. Ayrıca bu çalışmada erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre temel demokratik değerlere verdikleri önemin literatürdeki birçok çalışmanın aksine yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmanın örneklem grubunun özelliklerinde farklı örneklem grupları ile benzer çalışmalar yapılarak aynı sonuçların ortaya çıkıp çıkmadığı araştırılabilir. Son olarak bu çalışmada, öğrencilerin yaşları arttıkça temel demokratik değer düzeylerinde bir azalma meydana geldiği tespit edilmiştir. Bu sonuçtan hareketle sınıf seviyeleri ilerledikçe değerler eğitimine daha fazla önem verilmesi önerilmektedir.

Kaynakça

- Acar, H., Akar, M. & Acar, Y. B. (2016). Sosyal Hizmet öğrencilerinin değer yönelimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(1), 97-118. Erişim adresi: <https://kefdergi.kastamonu.edu.tr/index.php/Kefdergi/article/view/423>
- Acat, M. B. & Aslan, M. (2012). Yeni bir değer sınıflaması ve bu sınıflamaya bağlı olarak öğrencilere kazandırılması gereken değerler [Özel sayı]. *Kuramdan Uygulamaya Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1460-1474. Erişim adresi: www.edam.com.tr/kuyeb
- Akiba, D. & Klug, W. (1999). The different and the same: Reexamining east and west in a cross-cultural analysis of values. *Social Behavior and Personality*, 27(5), 467-73. doi:10.2224/sbp.1999.27.5.467

- Aktay, Y. (2003). Amerika'da Kudüs'ü kurmak için: Mormonlarda din ve değerler eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 27-64. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/3ec8/5d3d/21c2/imp-JA84AB44JU-0.pdf?>
- Bacanlı, H. (1999). Üniversite öğrencilerinin değer tercihleri. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 20, 597-610. Erişim adresi: <http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/623>
- Baş, G. & Beyhan, Ö. (2012). Türkiye'de değerler eğitimi konusunda yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 10(24), 55-77. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/tr/makale/turkiyede-degerler-egitimi-konusunda-yapilmis-lisansustu-tezlerin-farkli-degiskenler-acisindan-degerlendirilmesi>
- Başaran, İ. E. (2000). *Eğitim psikolojisi* (5. Baskı). Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- Bektaş, M. (2007). Hayat bilgisi dersinde ailelerin çoklu zekâ kuramı hakkında bilgilendirilme biçimlerinin öğrencilerin proje başarıları ve tutumlarına etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 9-28. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-14-makale-1.pdf>
- Büyükkaragöz, S. & Çivi, C. (1994). *Genel öğretim metodları*. Konya: Atlas Kitabevi.
- Coombs-Richardson, R. & Tolson, H. (2005). A Comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4(3), 263-277. doi:10.1177/1475240905057805
- Çağlayan, A. (2006). *Ahlak pusulası ahlak ve değerler eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Çalışkan, H., Yıldırım, Y. & Kılınç, G. (2019). Farklı kültürel yapıdaki ailelerde yetişen öğrencilerin sorumluluk ve hoşgörü değerlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 44(199), 353-372. doi:10.15390/EB.2019.7986
- Çırak, A. (2019). Demokratik değerler, demokratik eğitim ve sosyal bilgiler eğitimi ilişkisi. *Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi (UGEAD)*, 5(1), 1-18. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/b4ed/dd22/6e8c/5d8decfb46ee4.pdf?>
- Demirutku, K. (2007). *Parenting, styles, internalization of values, and the self-concept*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Dilmaç, B., Deniz, M. & Deniz, M. E. (2009). Üniversite öğrencilerinin öz anlayışları ile değer tercihlerinin incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-24. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-18-makale-1.pdf>
- Earl, B. (2004). *The practice of social research*. 10th Edition. USA: Wadsworth/Thomson Inc.
- Eser, A. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin insani değer düzeyleri ile çevresel tutumları arasındaki ilişki* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Gouveia, V., Albuquerque, F.J.B., Clemente, M. & Espinosa, P. (2002). Human values and social identities: A study in two collectivist cultures, *International Journal of Psychology*, 37(6), 333-342. doi: 10.1080/00207590244000179
- Gökdere, M. & Çepni, S. (2003). Üstün yetenekli çocuklara verilen değerler eğitiminde öğretmenin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(2), 93-107. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/faa9/1019/2090/imp-JA24ZV24SH-0.pdf?>
- Göldağ, B. (2015). *Orta Öğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi (Malatya ili örneği)*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karlı, M. D. (2006). *Etkili okul yöneticiliği*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Kıncal, R. Y. & Işık, H. (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları, (11)*, 54-58.
- Kısaç, İ. & Turan, Z. (2015). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi, 13(29)*, 495-509. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/tr/makale/ortaogretim-ogrencilerinin-deger-yonelimleri>
- Kızılcelik, S. & Erdem, Y. (1994). *Açıklamalı sosyoloji sözlüğü*. İstanbul: Saray Yayınevi.
- Kirschenbaum, H. (1995). *100 ways to enhance values and morality in schools and youth settings*. Massachusetts: Allyn&Bacon Company.
- Losa Iglesias, M. E. & de Bengoa Vallejo, R. B. (2011). Personal and interpersonal value system, self-perception and identity of Spanish nurses: A cross-sectional study. *Journal of Beliefs & Values: Studies in Religion & Education, 32(3)*, 281-294. doi:10.1080/13617672.2011.627675
- O'Reilly, C. A., Chatman, J. & Caldwell, D. F. (1991). People and organizational culture: A profile comparison approach to assessing person organization fit. *The Academy of Management Journal, 34(3)*, 487-516. doi:10.5465/256404
- Öksüz, H. İ. (2018). Değerler eğitiminde kamu kurumları mı özel öğretim kurumları mı? *HAYEF: Journal of Education, 15(1)*, 97-116. doi: 10.26650/hayef.2018.15.1.0006
- Öksüz, H. İ., Keskin, H. K. & Çetinkaya, F. Ç. (2018). Sosyal medya platformlarında en fazla önerilen 15 resimli çocuk kitabının Hayat Bilgisi Programı'nda yer alan değerler bakımından incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları, 6(1)*, 13-31. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/oyea/issue/38104/423958>
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik bir olgu olarak değer. *Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3)*, 217-239. Erişim adresi: <https://ded.dem.org.tr/tr/makale/sosyolojik-bir-olgu-olarak-deger>
- Özpolat, A. (2004). Demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi, 5(50)*, 11-13.
- Özpolat, A. (2010). Ailede demokratik sosyalleşme. *Aile ve Toplum, 5(20)*, 9-24. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spcd/issue/21108/227336>
- Öztürk, C. & Kafadar, T. (2019). Fransız ve Türk okulu ortaokul öğrencilerinin değer algılarının karşılaştırılması. *Eğitim ve Bilim, 44(198)*, 273-290. doi: <http://dx.doi.org/10.15390/EB.2019.7837>
- Polat, S. & Çalışkan, M. (2013). Ortaokul öğrencilerinin değer yönelimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 26(2)*, 387-404. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uefad/issue/16698/173585>
- Sancak, Y. (2011). *Mevlana'nın mesnevi adlı eserinin sosyal bilgilerde değer kazanımındaki rolü (nitel bir araştırma)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Schwartz, S. H. & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology, 53(3)*, 550-562.
- Schwartz, S. H., Struch, N. & Bilsky, W. (1990). Values and intergroup social motives: A study of Israeli and German students. *Social Psychology Quarterly, 53(3)*, 185-198. doi:10.2307/2786958
- Schwartz, S. H. (1992b). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology, 25*, 1-65. doi:10.1016/S0065-2601(08)60281-6
- Schwartz, S. H. (2017). Individual values across cultures. In A. T. Church (Ed.), *The Praeger handbook of personality across cultures: Culture and characteristic adaptations* (p. 121-152). Erişim adresi: <https://psycnet.apa.org/record/2017-33822-005>

- Sesli, Ç. & Demir Başaran, S. (2016). Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ve özerklik düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(34), 238-258. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/ea2c/6231/9d20/imp-259968-0.pdf>
- Sezer, A. & Çoban, O. (2016). Ortaokul öğrencilerinin sorumluluk değeri algıları. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 22-39. doi:10.29065/usakead.232420
- Şahan, E. (2011). *İlköğretim 5. ve 8. sınıf ders programlarındaki sorumluluk eğitimine dönük kazanımların gerçekleştirme düzeyleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Kırşehir.
- Şahin, T. & Ersoy, F. (2012). Sosyal bilgiler ders kitaplarının değerler eğitimi yaklaşımları açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 1535-1558. Erişim adresi: https://www.academia.edu/6239430/Sosyal_Bilgiler_Ders_Kitaplarının_Değerler_Eğitimi_Yaklaşımları_Açısından_Incelenmesi
- Şen, Ü. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla değerler öğretimi üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şişman, M. (2002). *Örgütler ve kültürler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- TDK (2019). *Türk dil kurumu Türkçe sözlüğü*. www.tdk.gov.tr adresinden 26.01.2020'de alınmıştır.
- Türkkahraman, M. (2003). Gençlerin eğitim durumları ile sosyal değerlerle ilgili tutumları üzerine bir araştırma: Kırıkkale örneği. *Sosyoloji Konferansları*, (28), 33-52. Erişim adresi: <http://static.dergipark.org.tr/article-download/imported/1023006177/1023005701.pdf>
- Uygun, S. & Engin, G. (2014). Temel demokratik değerler ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 2021-2031. Erişim adresi: <https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/temel-demokratik-degerler-olcegi-toad.pdf>
- WVS. (2018). *Online data analysis*. <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp> adresinden 27.03.2020 tarihinde erişildi.
- Yağcı, H. (2006). *Ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine karşılaştırmalı bir araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yapıcı, A. & Zengin, S. Z. (2003). İlâhiyat fakültesi öğrencilerinin değer tercih sıralamaları üzerine psikolojik bir araştırma: Çukurova Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(4), 173-206. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29196/312587>
- Yıldırım, Y. (2014). *Ortaokul 5. ve 6. sınıf öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyi ile sosyal tutumlarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi, Erzincan.
- Yiğittir, S. (2012). İlköğretim 5.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerinin Rokeach ve Schwartz değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 1-15. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/zgefd/issue/47945/606592>
- Yiğittir, S. & Öcal, A. (2010). İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 407-416. Erişim adresi: <http://dergisosyalbil.selcuk.edu.tr/susbed/article/view/237>